

5) In *Hispania*, Catholicae veritatis tenacissima, Germanismus nonnisi ultimis hisce annis, et rarius quidem fuit laudatus, vulgatus vero minime. — Nominatur primus *Julius Sanz del Rio*, Illescanus; studuit Heidelbergae, docuit Matriti panentheismum Krausianum, obiit 1869. Hujus doctrinae ab omnibus Revolutionis asseclis et societatum secretarum agitatoribus in Hispania, tamquam ultima scientiae et philosophiae fastigia celebrantur; sed apud reliquam gentem non accipiuntur.

6) In *Italia* Hegelianismum introductum sparserunt *A. Vera* et *Bertrandus Spaventa*; ad scepticismum idealisticum accedunt *Joseph Ferrari* et *Ausonius Franchi*.

7) In *America Septentrionali* et in *India Orientali* non quidem dominatur Germanica philosophia, nec nullum tamen favorem consecuta est in Universitatibus et libris scriptis aliquibus.

§ 2. EMPIRISMUS SENSUALIS GALLORUM ET ANGLORUM.

Obviam habemus opinionum multitudinem et aberrationum farraginem, quam ordine aliquo et methodica divisione proponere, facile non est; dominatur empirismus, isque materialisticus extremus. In quibus omnibus, propter tantam paritatem, mutuamque communicationem, opus esse non videtur separare duarum gentium, Anglicae et Gallicae, philosophos. Sit igitur aliqua distinctio ad expositionis claritatem:

- I. Materialismus, sensualismus, phrenologismus.
- II. Positivismus, transformismus, physiologismus.
- III. Socialismus.
- IV. Eclectismus rationalisticus.
- V. Empirismi propagatio apud ceteras gentes.

I. Materialismus, sensualismus, phrenologismus.

1° *Joannes Georgius Cabanis*, Conaciensis, 1757—1808, docuit Medicinam Parisiis; sensismum Condillacii expolivit, ita ut diceret, sicut stomacho coquantur cibi, digestio fiat, ita cerebro digeri impressiones, cogitationem secerni.

2° *Constantinus Chassebœuf*, comes *de Volney*, 1757—1820, sensualismum potius sub respectu morali exponit; principium moralitatis omnis ponit « conservationem sui. »

3° *Petrus Laromiquières*, Levignacius, 1757—1837, sacerdos apostata, docuit Parisiis ideologiam Condillacii paulo mitigatam.

4° *Joannes Joseph Gall*, Wittenbergensis, 1758—1828; craniologiae pater, docuit primo Vindobonae, sed mox per reliquam suam vitam Parisiis scripsit et edidit suos libros. Paucis annis ita suum systema sparsit ut illud apud plures gentes admitteretur; non tamen diu tanti errores stare potuerunt,

etiam apud materialistas, contradicentibus nimis experimentis et observationibus.

II. Positivismus, transformismus, physiologismus.

1° *Augustus Comte*, Monte Pessulano ortus, 1798—1857; studuit Parisiis, ibidemque docuit; vir omnibus excentricis stultitiis notus, aliquando amentia furiosa correptus, philosophiae positivae pater simul et positivisticae Religionis humanitatis summus Pontifex! ab omnibus derelictus, in morte vix aliquibus amicis cognitus. — Vacua haec ejus philosophia (cfr. logic. prop. 62) nostro frivolo saeculo multis arrisit, multosque adhuc detinet, vix paucis modificata!

2° *Ernestus Littré*, Parisiensis, 1801—1881, docuit et scripsit Parisiis, Augusti Comte fidelis discipulus, medicus, qui maxime contulit ad cognitionem magistri ejusque doctrinae spargendam.

3° Hos sequuntur, pauca mitigantes, *H. Taine*, Gallus, et Angli: *Joannes Stuart-Mill*, Londinensis, 1806—1873; — *Hubert Spencer*, Derbiensis, natus 1820; *Alexander Bain*, Aberdeenius, natus 1818.

4° *Joannes Lamarck*, Bazantinensis, 1744—1829; transformismi pater, vel saltem patronus primus publicus; materialismi cultor, zoologicis studiis deditus.

5° *Carolus Darwin*, Schrewsburgensis, 1809—1882; famosus ille explicationis auctor quam transformistae fere omnes per totam Europam et Americam celebrant (cfr. organol. prop. 16—19). — Plurima et acute observata facta, eaque eleganter narrat; sed ratiociniis ea perpetuo praesupponit quae probare vult, audacibus et gratuitis hypotheseis suis eundem tribuit valorem ac si objectivas eas observavisset; nihil serio probat, et jam paulatim etiam a scientiatis deseri incipit.

6° Hos sequuntur praecipui: *Joannes Herschel*, *Thomas Huxley*, *Alfredus Russell Wallace*, etc...

7° *Jeremias Bentham*, Londinensis, 1747—1832; ex materialistarum et positivistarum principiis ethicam excolit, plane atheam, meram utilitatem tamquam supremam morum normam statuens, obligationem moralem nullam agnoscens, auctoritatem civilem ad solam utilitatem admittens, nempe ad minuendam malorum, augendam honorum materialium summam in multitudine.

8° Hunc sequitur *Thomas Robertus Malthus*, Rookeriensis, 1766—1834; politicam oeconomiam ad populationem augendam minuendamve eo modo detorquens, quomodo pecudum multitudinem pastor curaret! — Huic nec theoretici nec practici discipuli desunt!

9° In Gallia tres praecipuae gentis scholae: Schola Medicinae, Schola Polytechnica, et Schola Normalis, fere exclusive positivisticis doctrinis deditae sunt. — Hinc factum est ut plerique medici totam philosophiam redegerint

ad nudum physiologiae materialisticum studium; ac fere mesmerismi, variasque magnetismi praxes, interdum ad superstitiones praeternaturales usque, prodixerint (cfr. Theol. natur. Append.). — Inter illos eminent Parisiis *E. Charcot, Car. Richet, Petrus Janet*; Nanceii: *Liégeois, Bernheim, Beaunis*; item Londini: *Car. Crookes, Joannes Lubbock, Romanes...*

III. Socialismus.

1° *Henricus Saint-Simon*, Parisiensis, 1760—1825; primus ex materialistico pantheismo deduxit eam doctrinam nunc late vulgatam, quae prius communismum absolutum et universalem, mox tamen mitigatum, ac tandem solum socialismum docuit (cfr. Ethic. prop. 96, 97). Societatem communismi legibus fundavit, quae brevi in dissolutionem abiit; theoretice nihilominus discipulos non paucos retinuit.

2° *Carolus Fourier*, Vesuntinus, 1772—1837, praecedentis discipulus et cooperator, societatis humanae malis mederi aestimabat, si aggregationes partiales hominum bis millenorum statuerentur, quae simul habitantes, totidem societates communismi legibus viventes constituerent; quas «phalanges,» cujusque vero phalangis domum communem «phalansterium» nuncupavit. Infelix tentamen fuit. — Theoretica deliria omitti hic possunt, quae et mox perierunt.

3° *Petrus Leroux*, Parisiensis, 1798—1871; aliquando in societate a Saint-Simon fundata vixit, mox ab ea discessit; scriptis theoriam socialismi et communismi plurimum sparsit et vulgavit in Gallia; multus est in inculcando dogmate «progressus indefiniti,» quo fiat ut humanitati per varia stadia perfectionis a prima barbarie perpetuo ascendenti, aliquando utilissimus fuerit christianismus, nunc vero antiquatus ac deserendus.

4° *Ludovicus Cabet*, Divionensis, 1788—1856, caudicis, dein in Anglia fugitivus degens, scriptis socialismum et communismum multum promovit. Communitatem sibi in America constituit; quae mox discordia periit; ipseque miseria pressus interiit.

5° *Joseph Proudhon*, Vesuntinus, 1809—1865; scripsit aliquando Vesuntione, et ab anno 1848 Parisiis. Odio acerbo persequitur omnem ordinem religiosum et juridicum; divinitatem ipsum Malum esse dicit, et proprietatem furtum; auctoritatem nullam vult, sed anarchiam completam in qua plebs ratione methodice exulta de omnibus statueret.

6° *Ludovicus Blanc*, Matriti natus ex Gallis parentibus, 1813, postea in Galliam redux, multa scripsit; communismum deserit, socialismum in Statu inducendum docet, normamque proponit qua Statui omnia competere, individui homines perfecte aequales essent.

7° Apud Anglos et apud Americanos incipiunt eadem deliria paulatim propagari.

IV. Eclectismus rationalisticus.

Contra illos materialismi excessus aliquam reactionem, non tamen efficacem quia non christianam, tentaverunt aliqui eclecticici, ex empirismo, cartesianismo et germanismo varia colligentes. Horum praecipuos notasse sufficiet.

1° *Joannes Petrus Ancillon*, Berolinensis, 1766—1837, gallice scripsit, prima fundamenta jecit eclecticismi quem mox alii ulterius excoluerunt. Queritur a philosophis veritatem non plenam fuisse inventam, quia non ad solam observationem empiricam internam recurrerint; hac enim inveniri quid necessario tanquam verum ab omnibus admittatur. Ergo ex omnibus systematicis illud hauriendum esse quod verum contineant.

2° *Petrus Paulus Royer-Collard*, 1763—1845, pariter ad observationem internam appellat, sensismum Condillacii impugnat, scholae Scoticae sententias in Galliam inducit.

3° *Victor Cousin*, Parisiensis, 1792—1867, eclecticorum praecipuus, late notus. Docuit in Schola Normali, deinde in Sorbona; fuit Magister Universitatis, et Minister Instructionis publicae. — Primo scholae Scoticae addictus; postea ad Germanos, Kant, Schelling, Hegel, Strauss, accedens; ex Spinoza nonnulla etiam decerpens; rationalismi saeculo nostro antesignanus; hoc solum bonum praestitit, quod studia, imo ipsum nomen philosophiae, post horrendos saeculi praecedentis exeuntis excessus in despectum prolapsa, exemplo et auctoritate sua in aliquem honorem restituit apud Gallos.

a) quoad *methodum*: eclecticorum omnium principium statuit: apud omnes philosophos semper necessario aliqua esse vera, aliqua falsa; observatione igitur sincera debere ea undique conquiri quae vera sunt; sed criterium non habet quo vera illa a falsis illis discernat.

b) quoad *psychologiam*: libertas est principium et essentia personalitatis, imo est ipsa personalitas. — Rationis leges (seu formae subjectivae) duae sunt, quibus omnia cogitamus: substantia (seu id quod agit). — Ratio est absolute autonoma quoad res morales, nempe impersonalis, universalis, necessaria; non personalis, particularis, libera.

c) quoad *mundum exteriorem*: ex definitione substantiae Spinoziana, eundem fere spinozianum pantheismum deducit; idealismum non evitat; fatalismum adstruit.

4° *Theodorus Jouffroy*, Ponte Arlerio natus, 1796—1842; docuit Parisiis, deinde populi deputatus; eclecticismo rationalistico spiritualismum admittit; nihil esse verum docet nisi quod observatione psychologica interna manifestum sit.

5° Hos sequuntur inter plurimos: *Julius Simon*, Lorientanus, natus 1814; — *Paulus Janet*, Parisiensis, natus 1823, ex Scholasticis nonnulla assumens; — *Aemilius Caro*, Pictaviensis, natus 1826; — *Ravaisson*; — *Amadeus de Margerie*; — *Nourisson...*

V. Empirismi propagatio apud ceteras gentes.

1° In Germania pauci ab initio, sed mox plurimi empirismum materialisticum a Gallis et Anglis acceperunt. Illustriores fuerunt :

a) *Ludovicus Feuerbach*, Ansbacanus, natus 1804; positivistarum placitis nonnihil adhaeret, viamque aperit puriori materialismo; res religiosas imprimis explicare conatur modo mythico naturali.

b) *Carolus Vogt*, Giesseniensis, natus 1817, docet Genebae; famosus viator, ubique conferentias materialisticas transformisticas declamans. — Huic similia habent *Jacobus Moleschott*, Buscoducensis, natus 1822; docuit Heidelbergae, postea Taurini; — *David Strauss*.

c) *Ludovicus Büchner*, Darmstadensis, 1827; libro valde vulgato «de vi et materia» omnes materialistarum Gallorum saeculi praeteriti sententias recoquit; axioma primum proponit: nullam posse vim esse sine materia, nullam materiam sine vi. Hinc atheismum, materiae immutabilitatem aeternitatemque, evolutionem continuam fatalem adstruit; stylo utitur nunc cynico irrisore, nunc latiore pathetico, multitudini accepto.

d) *Ernestus Haeckel*, Postdamiensis, natus 1834, docet Jenae. Is Darwinium transformismum pluribus illustrat, longeque audacioribus stolidioribus hypothesibus exornat, amaeno irrisorio stylo profert.

e) Rebus moralibus applicare materialismum aggressi sunt *Cornari*, — *Paulus Ree*, — *Dühring*, omnia ad mere sensualem evolutionem appetituum reducentes.

f) Contra nimias Haeckelianas temeritates reagentes apparuerunt *Liebig*, *Virchow*, *Dubois-Reymond*, *Meynert*, *Helmholtz*, *Wundt*, *Bernstein*, et alii; impotenter tamen, ideo quia excessus quidem refutantes ipsi nihilominus materialismi principia prima admittunt, tantumque logicas conclusiones nolunt accipere.

2° In Italiam penetravit a) sensualismus jam saeculo praecedente, cum *Genovesi* in partibus meridionalibus; in septentrionalibus vero cum *Condillac* et *Soave*. — Hos secuti sunt *Melchior Gioja*, 1767—1829, encyclopaedistas gallos introducens; — *Dominicus Romagnosi*, 1761—1835; — *Paschalis Galuppi*, 1774—1846, eclecticus aliqua Kantiana placita recipiens (cfr. infra).

b) Positivismum invexerunt *Paschalis Villari*; — *Cajetanus Trezzo*, docens Florentiae; — *Aristides Gabelli*, positivismum morali applicans, justum et bonum prorsus cum utili confundens, moralitatis veram normam nullam agnoscens; — *R. Ardigò*, Mantuae canonicus, positivisticam psychologiam conflare tentans ex materialisticis simul et idealisticis placitis.

3° In Hispaniam transmeare vix potuerunt empiristicae doctrinae, saeculo praecedente paululum, nostro vero minime quoad theoreticas doctrinas, multum autem quoad practicas politicas socialistarum conclusiones grassatae sunt.

4° Apud Gentes Americae tum septentrionalis, ubi anglico sermone, tum meridionalis, ubi hispano vel lusitano utuntur, mirum fere est quanta velocitate et universalitate propagatae fuerint hoc saeculo variae formae materialismi, empirismi, socialismi; — vulgantur ope revolutionum politicarum et effrenae libertatis; — nullus tamen apparet eminens doctor vel scriptor, nulla propria nova doctrinarum systemata.

5° Notare illud unum hic loci juverit, extremas conclusiones ex materialismo anglico gallico, sicut saeculo praecedente exeunte ingentes clades adduxerunt in vita civili et politica, ita et nunc iterum abhinc paucis decenniis minarum plenas exstare. Novimus enim quomodo communistarum et socialistarum *societates internationales* per totum mundum nunc propagatae, apud plerosque populos jam factiones politicas natinatrices constituent.

ARTICULUS 2.

Philosophiae christianae restauratio.

Notabis statim, non promitti hoc praesenti articulo philosophiae *scholasticae* evolutionem, sed solum latiori aliquo sensu *christianae* philosophiae restorationem. Post deliria enim et furores, turbines et ruinas saeculi praeteriti exeuntis, nostrique ineuntis, disjecta omnis veritas erat et abrupta omnis traditio; et nisi cum sua Ecclesia esset Christus usque ad consummationem saeculi, perierat omnis rei christianae memoria; quin imo etiam intra ipsam Ecclesiam vix aliqui paucissimi Scholasticorum Doctorum notitiam et aestimationem retinebant, plerique aliquam fidei dogmatum cum recentioribus philosophematibus conciliationem tentabant, nec nisi paulatim ad puriora reditum est. Istas varias formas nunc per gentes exponemus, atque in fine pauca de virium catholicarum omnium unione sub Leone XIII confirmata et ordinata.

§ 1. In Germania.

§ 2. In Gallia, Belgio, Anglia.

§ 3. In Hispania.

§ 4. In Italia.

§ 5. Sub Leone XIII.

§ 1. IN GERMANIA.

1° Apud nullam aliam gentem tantae fuerunt, saeculo nostro ineunte, philosophiae simul et theologiae ruinae inter catholicos, quantae apud Germanos. Josephinismo, rationalismo, Kantismo, omnia plena erant: seminaria, scholae, libri scholares, etiam religionis cursus dogmatici. — Timide philosophicas aliquas veritates defendere et cum revelata religione conciliare tentarunt *J. M. Sailer*, 1751—1837; — *Cajetanus Weiler*, obiit 1826; — *Jacobus Salat*, 1766 — 1851; — at frustra, quoniam neque objectiva principia